1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

UDK: (575.172)
619:636.2:591.13:616.002

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI SHAROITIDAGI SIGIRLARDA MODDA ALMASHINUVI BUZILISHLARINING TARQALISHI VA KLINIK BELGILARI

Yunusov X.B., ***Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachlik va biotexnologiyalar universiteti rektori, b.f.d., professor;***

Bakirov B., Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachlik va biotexnologiyalar universitet professori, v.f.d.;

Meliboyev N.Q., Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachlik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali tayanch doktoranti.

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311002

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
23–26

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Yunusov X.B., Bakirov B., Meliboyev N.Q. Qoraqalpog‘iston Respublikasi sharoitidagi sigirlarda modda almashinuvi buzilishlarining tarqalishi va klinik belgilari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 23–26. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311002

ANNOTATSIYA *Ushbu maqolada Qoraqalpog‘iston Respublikasining Shumanay tumanidagi «Sultan bereketli sharwa» fermer xo‘jaligi sharoitidagi sigirlarni dispanserlash orqali aniqlangan modda almashinuvining buzilishlarining turlari, tarqalishi va mazkur buzilishlar paytida kuzatiladigan asosiy klinik belgilarning tahlili berilgan.*

АННОТАЦИЯ В статье приведен анализ результатов диспансеризации коров в условиях фермерского хозяйства «*Sultan bereketli sharwa*» Шуманайского района Республики Каракалпакистан. Определены виды нарушений метаболизма, установлено распространение и клинические признаки этих нарушений.

ABSTRACT This article presents an analysis of the results of dispanserization of cows in the conditions of the "*Sultan bereketli sharwa*" farm in the Shumanay district of the Republic of Karakalpakstan. The types of metabolic disorders were identified, and their prevalence and clinical signs were established

KALIT SO‘ZLAR *Sigir. Dispanserlash. Modda almashinuvining buzilishlari. Turlari. Tarqalishi.Asosiy klinik belgilari.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА *Корова. Диспансеризация. Нарушения обмена веществ. Виды и распространение этих нарушений. Клинические признаки.*

KEY WORDS Korova. Dispensary. Disturbance of metabolism. Clinical indicators.

Kirish. O‘zbekiston Respubikasi aholisining chorvachilik mahsulotlariga bo‘lgan talabini muntazam qondirib borishga chorva mollarining kasalliklari, shu jumladan, sigirlar orasida modda almashinuvining buzilishlari, xususan, alimentar distrofiya, ketoz, osteodistrofiya, har xil gipovitaminoz va gipomakro-mikroelementozlar, oyoq kasalliklari va har xil tabiatli bepushtliklar eng asosiy to‘siqlardan biri hisoblanadi. Bunday kasalliklar, ayniqsa Qoraqalpog‘iston Respublikasi sharoitidagi sigirlar orasida ko‘p uchraydi va kasallik oqibatida sigirlarning sut va go‘sht mahsuldorligining o‘rtacha 30-40% kamayib borishi,

shuningdek sigirlar orasida bepushtlikning oshib borishi, aksariat hollarda esa ushbu guruh kasalliklarining surunkali kechishi tufayli podada semizligi o‘rtachadan past hayvonlar salmog‘ining oshib borishi, qolaversa, majburan so‘yilish holatlarining ko‘payib borishi oqibatida fermer xo‘jalikari har bosh sigir hisobiga o‘rtacha bir yilda 3,5-6,0 mln so‘mdan iqtisodiy zarar ko‘rmoqda.

Bunday holat, tabiiyki, Qoraqalpog‘iston Respublikasining yuqori sho‘rlanishga asoslangan keskin ekstremal sharoitlaridagi sigirlarda modda almashinuvi buzilishlariga qarshi kurash chora-tadbirlari majmuyini ishlab chiqishga qaratilgan imiy tadqiqotlar olib borishni taqoza etadi.

Ishning maqsadi. Qoraqalpog‘iston Respublikasi sharoitidagi sigirlarda modda almashinuvi buzilishlarining turlari, tarqalishi, asosiy klinik belgilarini aniqlash va ularga qarshi guruhli oldini olish chora-tadbirlari majmuyini ishlab chiqish.

Tadqiqotning ob’ekti va uslublari. Ilmiy tadqiqotlar 2025-2026 yillar davomida Qoraqalpog‘iston Respublikasining Shumanay tumanidagi «*Sultan bereketli sharwa*» fermer xo‘jaligi sharoitidagi sigirlarni dispanserlash orqali poda sindromatikasi, suruvning kliniuk statusi va modda almashinuvi darajasining kartogrammasini aniqlash asosida fermada modda almashinuvi buzilishlarining turlari, tatrqalishi, sabablari va buzilishlar paytida kuzatiladigan klinik belgilarni aniqlashga qaratilgan tadqiqotlar olib borildi. Shu maqsadda hayvonning umumiy ahvoli, tana harorati, semizlik darajasi, teri va teri qoplamasi, shilliq pardalari, pulsi, nafas soni, katta qorin devori qissqarishlarining soni, jigar chegarasining karttalashishi va uning chuqur palpatsiyada og‘riq sezishi aniqlandi

Tadqiqotning natijalari. Tekshirish natijalari shuni ko‘rsatdiki, moddalar almashinuvi buzilishlari paytida sigirlarda sut mahsuldorligining 30-50% gacha pasayishi, 40-50% hayvonda intensiv oriqlash (alimentar distrofiya), kuyikishning kechikishi, shuningdek, modda almashinuvi buzilishi kuzatilayotgan sigirlarda puls va nafasning tezlashishi (mos holda, 73,5±0,8 va 35,3±1,44 marta/daq. gacha), oshqozon oldi bo‘limlari gipo va atoniyasi hamda lizuxa belgilari, 30-40% hayvonda esa shilliq pardalarning sarg‘ayishi va chuqur paypaslashda jigarning og‘riq sezish belgilari kuzatildi (1-12 fotosuratlar).







https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311002

1-rasm. Prof. B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev QQR Shumanay tumanidagi «*Sultan bereketli sharwa*» f/x qoramolchilik fermasida. 2026 y.23-oktyabr.	2-rasm. Prof. B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev «*Sultan bereketli sharwa*» f/x qoramolchilik fermasining ichki sharoitlari bilan tanishmoqda. 2026 y.23-oktyabr.	3-rasm. Prof. B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev «*Sultan bereketli sharwa*» f/x qoramolchilik fermasida kasal sigirni qabul qilish paytida. 2026 y.23-oktyabr.
		
4-rasm. Prof. B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanserlashda sigirning KQDH aniqlash paytida. 2026 y.23-oktyabr.	5-rasm. Mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanserlashda sigir yuragini auskultatsiya qilmoqda. 2026 y.23-oktyabr.	6-rasm. Mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanserlashda sigirning nafas harakatlarini kuzatmoqda. 2026 y.23-oktyabr.
		
7-rasm. Prof. B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanser-lashda sigirga vitamin inyektsuyasini amalga oshirmoqda. 2026 y.23-oktyabr.	8-rasm. Mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanserlashda sigirning koʻz shilliq qavatini koʻzdan kechirmoqda. 26.23.10.	9-rasm. Mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev dispanserlashda tajriba hayvoni boʻyintiriq venasidan qon olmoqda.2026.23.10.
		
10-rasm. Prof.B.Bakirov va mustaqil tadq. N.Meliboyev dispanserlashda tajriba hayvoni yuragini auskultatsiya qilmoqda. 2026.23.10.	11-rasm. Prof.B.Bakirov va mustaq. tadqiqotchi N.Meliboyev tajriba hayvonida nafas sonini aniqlamoqda. 2026.23.10.	12-rasm. Prof.B.Bakirov va mustaqil tadqiqotchi N.Meliboyev tajriba hayvonida vitamin in'ektsiyasi oldidan. 2026.23.10.

XULOSA

1. Qoraqalpogʻiston Respublikasining Shumanay tumanidagi «*Sultan bereketli sharwa*» fermer xoʻjaligi sharoitidagi sigirlar orasida modda almashinuvining buzilishlarining tarqalish darajasi oʻrtacha 40-50% ni tashkil etadi va bunday buzilishlar asosan oqsillar, uglevodlar va lipidlar almashinuvining buzilishlari koʻrinishida namoyhon boʻladi.

2. Sigirlarda oqsillar, uglevodlar va lipidlar almashinuvining buzilishlari paytida hayvonda oriqlash, sut mahsuldorligining 30-50%gacha pasayishi, shilliq pardalarning oqarishi, jigarning chuqur paypaslaganda ogʻriq sezishi, oyoqlar distal qismlarining shishi, kuyikishning kechikishi kabi oʻzgarishlar kuzatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-yanvardagi «Chorvachilik tarmogʻini davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlashning qoʻshimcha chora-tadbirlari toʻgʻrisida»gi PQ -4576-sonli qarori.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi «Chorvachilikni yanada rivojlantirish va ozuqa bazasini mustahkamlash chora tadbirlari toʻgʻrisida» gi PQ-121-sonli qarori.
3. Norboyev Q., Bakirov B., Roʻziqulov N.B. Ichki yuqumsiz kasalliklar. Darslik. SDVMCHBU Nashr matbaa markazi. 2025. -416B.
4. Bakirov B., Roʻziqulov N.B., Daminov A.S. va b.lar. Hayvonlar kasalliklari. Ma'lumotnoma (Oʻquv qoʻllanma). – Samarqand: "Nasimov" XK, 2019. – 552 b.
5. Практикум по внутренним болезням животних / Под обш. ред. Шербакова Г.Г., Яшина А.В., Курденко А.П., Мирзагулова К.Х.: Учебник. — СПб.: Издателство «Лан», 2021. – С. 543.
6. Петрянкин Ф.П., Петрова О.Ю. Болезни молодняка животних: Учебное пособие для СПО. – Санкт-Петербург: Лан, 2021. – С. 352.
7. Bradford P.Smith, David C. Van Metre, Nicola Pusterla. Large Animal Internal Medicine. Sixth Edition. ELSEVIER. Printed in the United States of America, 2020 by. – P. 1874.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311002